

Прикази

Reviews

Бојана Богдановић. Антропологија града: политичко конструисање простора

Посебна издања књ. 91. Етнографски институт САНУ, Београд 2019.

Монографија др Бојане Богдановић *Антропологија града – политичко конструисање простора*, објављена је прошле године у оквиру издавачке делатности Етнографског института САНУ. Ова књига представља резултат ауторкиног интересовања за процесе (пре)обликовања симболичких јавних простора градова у контексту политичких дискурса и базирана је на налазима из докторске дисертације одбрањене 2011. године на Одељењу за етнологију и антропологију Филозофског факултета у Београду, под менторством проф. др Весне Вучинић Нешковић. У фокусу истраживања налази се Титово Ужице – град који је у периоду након Другог светског рата, захваљујући и новој симболичкој структури јавног простора, добио посебно место на симболичкој мапи федеративне Југославије. Подаци на којима се заснива дискусија о процесу симболичке (ре)конструкције јавног простора наведеног града у периоду 1958–1961. године, у оквиру идеолошких постулата доминантне социјалистичке политичке структуре, добијени су проучавањем писаних и визуелних извора и истраживања јавности у Ужицу.

Обим монографије је 198 страна, а списак литературе садржи више од 120 референци. Садржај монографије чини шест целина. Уводно поглавље, које са разлогом носи уопштен назив *Град*, даје кратак преглед настанка и развоја градова кроз историју, њихову дефиницију, класификацију, планирање, као и елементе физичке структуре, те представља пролегомену за читање целина која следе. Друго поглавље (*Титово Ужице*) прати урбану трансформацију посматраног града од вароши која је на пољу урбанизма следила турске узор, преко реконструкције просторне организације урбаног пејзажа према узорима које је нудило европско планирање средином XIX века, па до радикалне трансформације урбаног ткива крајем педесетих и почетком шездесетих година XX века, чиме су, како наводи ауторка, „отклоњени недостаци у функционалној и просторној структури који су ограничавали и спутавали његов даљи развој“. Полазећи од општег места да су „архитектура и урбанизам одувек служили опросторавању поједине политичке идеологије, воље или једноставно моћи“, треће поглавље (*Политички претекст града*) ревидира однос идеологија – физичка структура града у контексту југословенског социјализма. У овом делу, ауторка прати процес трансформације земље из аграрне и руралне ка индустријској и урбанизованој, који се одвијао у оквиру правне регулативе, те указује на „револуционарним заносом, духом колективизма, вером у идеал напретка, и изнад свега, вером у историјску мисију социјалистичког друштва“ обојен начин на који су револуционарне власти

социјалистичке Југославије (пре)обликовале и употребљавале јавни простор града у политичке и демагошке сврхе. Следеће поглавље (*Политички симболи у јавном простору југословенског града*) представља централни део рукописа. У њему се, након лоцирања и класификације носилаца политичких симбола у физичким структурама југословенских градова, тежиште аналитичког поступка премешта ка Титовом Ужицу и подизању споменика посвећеног Јосипу Брозџу Титу. Начин инкорпорације наведеног југословенског политичког симбола у урбаном ткиво града (који је био револуционаран како у финансијском, тако и у оперативном, техничком, функционалном и естетском погледу), посматра се као производ деловања представника власти и грађанства у тачно оном односу који диктирају вредности којима се политичка заједница руководила. Овом приликом, ауторка разматра и формално-структурне карактеристике церемоније откривања „Маршала“ 3. јула 1961. године у оквиру слојевитости политичког ритуала „у коме је могуће прочитати друштвено-политичку збиљу, основне принципе и постулате идеологије, констелацију власти и њен поглед на свет“. У овом делу рукописа, илустративни искази саговорника унети су у текст у дужој форми. *Политички урбанизам / урбана политика* је пето поглавље у коме се ревидирају питања урбаних политика, политичке моћи, доношења политичких одлука итд., уз посебан осврт на процес дистрибуције политичке моћи у урбаном простору Титовог Ужица. У широком спектру различитих теоријских концепција дистрибуције политичке моћи, ауторка се опредељује за неке од данас најутичајнијих – оне која објашњење моћи лоцирају у процесима доношења политичких одлука. Закључци произишли из анализе (пре)обликовања урбаног језгра Титовог Ужица у специфичности југословенског друштвеног система, а посебно деликатности унутрашњег и међународног политичког тренутка крајем педесетих и почетком шездесетих година XX века, иду у прилог мишљењу многих теоретичара „да се ствари у граду не дешавају по принципу жеља и потреба, већ по моделима освојене политичке, економске и друштвене моћи; по количини и квалитету урбане моћи у локалној арили“. Последње поглавље (*Уместо закључка*) даје сумирани преглед најважнијих закључака. На крају монографије дати су списак литературе и извора, фотографије (њих деветнаест), те резиме књиге на енглеском језику.

Приказана књига експликацију заснива на вишеструким изворима, понајпре на објављеној литератури и штампи, као и архивским и визуелним изворима, похрањеним у релевантним локалним установама, попут Дирекције за изградњу и Народног музеја у Ужицу, као и из приватних фондова. Обављени су и интервјуи, њих десет, са становницима Ужица, првенствено са онима који живе на Тргу партизана, који је у тематском фокусу истраживања, а свакако са савременицима периода када је преобликовано ужичко градско језгро. Интерпретација је пак базирана на више теоријских поставки домаће и стране антропологије, урбаних истраживања и других дисциплина, које обухватају питања изградње и употребе јавног градског простора. Титово Ужице није посматрано као изолована студија случаја, већ је направљен компаративни пресек у односу на урбану (ре)конструкцију других, сличних градова у тадашњој држави, а уобличавање градског центра половином двадесетог века контекстуализовано је и у односу на прошлост града и градског живота истраживаног насеља. Као својеврсни временски и ритуални лајтмотив епохалне реконструкције градског језгра Титовог Ужица, узета је јубиларна прослава почетка устанка народа Југославије 1961. године,

приликом које је и откривен новоуређени центар града. И сама ова манифестација са свим пропратним активностима и обележјима муниципно је обрађена у овој књизи, потврђујући увид да је „град у сваком свом сегменту политичан и да носи обележја одређених идеолошких назнака“. У том смислу, посебно је парадигматичан случај подизања споменика Јосипу Брозу Титу вајара Франа Кршинића, који ауторка посебно приказује, као и потоња судбина и „мобилност“ овог споменика кроз ужички јавни и затворени градски простор, као одиста јасна слика корелације између јавних политичких симбола и градског живота и урбане репрезентације. Директан сусрет више културалних, симболичних и урбаних равни, који је остварен почетком јула 1961. године у центру Титовог Ужица (формално отварање реконструисаног центра града, подизање Титовог споменика, масовна политичка манифестација савезног значаја итд.) представља симболички и политички максимално сатуриран догађај који има ефекте дугог трајања, а то показују, осим накнадне антрополошке интерпретације саме ауторке, и наративи испитаника који су доживели тај вишеструко сигнификантан догађај.

Допринос овог рукописа може се читати на више нивоа: као пажљива и вишеслојна анализа једне од бројних тема које антрополозима нуди зона урбаног – процеса симболичке (ре)конструкције јавног простора града; као допринос, за сада, ретким антрополошким погледима на процес (пре)обликовања физичке структуре урбаног простора Титовог Ужица; и на крају, али не мање важно – монографија Бојане Богдановић представља континуитет у истраживању архитектонски и урбанистички дефинисаног градског простора који, у српској етнологији/антропологији, као културни феномен и процес *per se*, има традицију, доносећи занимљиве увиде, који ову књигу разликују од досадашње објављене продукције из наведене области. Најзад, с обзиром на слојевитост тема којима се бави, монографија доприноси континуитету и ширењу опсега истраживања „града као текста“, те би могла да представља ослонац и наредним радовима у оквирима урбане антропологије и сродних области.

Срђан Радовић

О женским обредним поворкама

Dražen Nožinić. 2019. *Ladarice – ženske obredne povorke*. Etnološka biblioteka, knj. 30. Beograd: Srpski genealoški centar.

Монографија *Ладарице – женске обредне поворке* аутора Дражена Ножинића резултат је његове истрајности и упорности да прикупи што више сведочанстава о културној баштини становника у деловима Хрватске и Словеније. Обредне поворке *ладарица* познате су у различитим назвањима: *ладекарице*, *креснице*, *кресевање*, *покресни-чарки*, *иванчице*, *тијокарице* и др. У опходу који је најчешће део празновања Ивања (24. јун) учествовале су, идентично опремљене девојке или девојчице које су, обилазећи селом, застајале у сваком дворишту пред кућним вратима, играјући у колу или мирно стојећи у кругу и певајући дому и укућанима посебне и за ту сврху намењене песме којима им се жели срећа, здравље, напредак и свака врста благостања. Након наступа, од укућана су дариване, а уколико би се